

Gunnar Lind Haase Svendsen

Hvad er social kapital?¹

Begrebet social kapital er blevet en ny platform for tværvideenskabelig forskning. Helt overordnet er social kapital blevet betegnet som netværksbaserede samarbejdsrelationer, der for den enkelte aktør udgør en ressource på linje med f.eks. finansiell og human kapital. Man har endvidere forsøgt at påvise, at social kapital kan akkumuleres, både på individ- og samfundsniveau. I denne introduktion af et begreb, der har til mål at forbinde social- og samfundsvidenskaberne, vil jeg med udgangspunkt i Bourdieus (1979, 1986) definition af social kapital belyse, hvorledes en række amerikanske sociologer og politologer har videreudviklet begrebet i løbet af 1980'erne og 1990'erne.

Eine Handlung ohne Interesse ist wie eine Wirkung ohne Ursache (Schoenhauer).

Inden for de sidste par årtier er begrebet 'social kapital' i stigende grad blevet betragtet som en ny platform for tværviden-skabelig forskning af menneskelige relationer. Begrebet bliver således i dag benyttet inden for så forskellige områder som antropologi og sociologi, psykologi, uddannelse, jura, politologi, offentlig administration, management og økonomi.

Meget bredt kan social kapital betegnes som *netværksbaserede samarbejdsrelationer*, der for den enkelte aktør udgør en ressource på linje med f.eks. finansiell og human kapital. Sådanne samarbejdsrelationer kan endvidere akkumuleres som varige "beholdninger" af social kapital, både på individ- og samfunds niveau.

Ifølge en sociologisk orienteret tænkning inden for økonomi udgør social kapital det, man kan kalde den blødeste form for kapital efter finansiell kapital og human kapital. Heraf følger, at social kapital også er den af de tre kapitaler, økonomer og sociologer har haft sværest ved at påvise rent empirisk og følgelig medregne i deres teorier, eftersom menneskelige relationer jo i sagens natur er usynlige, omend de har virkelige effekter.

I denne introduktion af et begreb, der har til formål at forbinde social- og samfundsvidenskaberne, vil jeg først komme ind på ordet "kapital", samt hvorfor man har anset det som nyttigt at benytte sammenstillingen 'social kapital' i forskningen. Efter en præsentation af Bourdieus (1979, 1986) introducerende definition af social kapital vil jeg derpå belyse, hvorledes en række amerikanske sociologer og politologer har videreudviklet begrebet i løbet af 1980'erne og 1990'erne. Til sidst vil jeg komme med et bud på, hvor social kapital forskningen bevæger sig henad lige nu.

Kapital

Bourdieu (1986) har defineret kapital som *akkumuleret, menneskeligt arbejde* i enten en objektiveret, dvs. materiel form, eller i en kropsliggjort form, dvs. som del af en person². Heraf følger, at de sociale aktører må investere tid, penge og energi for at kunne opbygge og siden profitere af en kapital. Kapital implicerer derfor også investeringsstrategier - på individuelt plan såvel som på gruppeplan³. I denne betydning taler Bourdieu om fire former for kapital: økonomisk, social, kulturel og symbolsk kapital.

I et forsøg på at forene sociologi og klassisk økonomi har den amerikanske sociolog James Coleman (1994:175) mere snævert fokuseret på kapital som en ressource, der letter produktion og samtidigt ikke bliver konsumeret i produktionsprocessen, dvs. som en *produktionsfaktor*. På den måde er det karakteristisk for alle former for kapital, at de muliggør "the achievement of certain ends that would not be attainable in [their] absence" (1990:302). Dette inkluderer fysisk kapital, som er "wholly tangible", human kapital, som er "less tangible", såvel som social kapital, som er "even less tangible" (1990:304).

Samme Coleman (1994:175) foreslår en sammenstilling af begreberne "social" og "kapital" med henblik på at udfylde et hul i social og økonomisk teori. De to begreber udgør en frugtbar kombination, fortsætter han, idet økonomernes "kapital" - jævnfør ovenstående - udtrykker en potentiel ressource til skabelse af økonomisk vækst, mens socialvidenskaberne begreb "social" refererer til

aspects of social organization, ordinarily informal relationships, established for noneconomic purposes, yet with economic consequences (1994:175).

Dette er i tråd med andre kritikker af "undersocialiseringen" inden for en klassisk økonomisk teori, der reducerer menneskelige handlinger til profitmaksimering uden kulturelle implikationer. En sådan kritik er tidligt blevet formuleret af økonomen Yoram Ben-Porath (1930), der har talt om en såkaldt *F-connection* (family, friends, and firms), og senere af sociologen Marc Granovetter (1985), der har talt om de økonomiske transaktioners forankring (*embeddedness*) i skiftende, kulturelle kontekster⁴.

Men hvad er da social kapital, og hvorledes har man helt konkret benyttet begrebet?

Social kapital

Rødder

Begrebet social kapital er på sin vis blot en ny klædedragt, der dækker over et velkendt indhold. Det kan siges at være rod-fæstnet i mindst fem, klassiske økonomisk-sociologiske "mæglingsforsøg", hvoraf de tre fokuserer på gruppepraksis og de to øvrige på gensidigt forpligtigende relationer eller reciprocitet.

En teori om gruppepraksis som verdenshistorisk praksis er udtrykt i *Det kommunistiske manifest* (1948 [1848]). Her taler Marx og Engels om en klassekamp baseret på klassesolidaritet i form af "bounded solidarity". Inden for arbejderklassen er denne solidaritet udsprunget af en (højere) bevidsthed om et skæbnesfællesskab i form af økonomisk udbytning. Hermed bliver grupperelationerne påtvunget udefra, idet de fremkalder en art økonomisk forsvarsalliance med sociale implikationer.

I Durkheims og Webers sociologier omkring 1900 rettes fokus på de økonomiske transaktioners moralske karakter internt i gruppen. Således fastslår Durkheim (1984 [1893]) i en analyse af "non-contractual elements of contract":

Gunnar Lind
Haase Svendsen
Cand.mag. i
antropologi og
russisk sidefag.
Ph.d.-studerende
ved Institut for
grænseregions-
forskning.
E-post: gs@ifg.dk

The contract is not sufficient by itself, but is only possible because of the regulation of contracts, which is of social origin (1984: 162).

I forbindelse med økonomiske transaktioner skelner Weber (1947 [1922]) mellem en formel rationalitet og substantiel rationalitet. Transaktioner i overensstemmelse med en *formel rationalitet* baserer sig på universelle normer og netværk af inkluderende natur, og er som sådan ikke styrede af snævre gruppeinteresser. Transaktioner i overensstemmelse med en *substantiel rationalitet* er derimod direkte styrede af gruppenormer og gruppeinteresser. Her er målet ofte oprettelse eller bevarelse af monopoler. Webers pointe er dog, at de enkelte gruppemedlemmer i alle tilfælde undertrykker deres egne egoistiske behov nu og her i forventning om fremtidige, varige fordele.

Relationships which are valued as a potential source of present or future disposal over utilities are (..) objects of economic provision. The opportunities of advantages which are made available by custom, be the constellation of inte-

rests, or by conventional or legal order for the purposes of an economic unit, will be called economic advantages (Weber 1947:165).

På mikrop lanet afspejles social kapital teorien i Simmels og Mauss' idéer om reciprocitet. I *The Gift* (1969 [1925]) beskriver Marcel Mauss nøje, hvorledes reciprocitet i flere primitive samfund tager form som en evindelig udveksling af varer. Som eksempler benytter han bl.a. potlatch fænomenet blandt nordvestkystindianerne samt Kula-systemet på Trobrianderne. Mauss' pointe er her, at det netop er den stadige udveksling af varer, der kitter et samfund sammen i alle henseender. Med andre ord forekommer den økonomiske udveksling i disse samfund at være fuldkomment sammenvævet med kulturen, idet økonomiske transaktioner udspringer af kultur, ligesom de i allerhøjeste grad bidrager til at producere kultur i form af fælles identitet, tillid og solidaritet (1969:70). Simmel (1955 [1908]) kommer endog endnu tættere på begrebet social kapital i sine undersøgelser af gruppetilhørsforhold. Her er der eksplícít tale om *reciprocitetsrelationer*, hvor en strøm af udvekslinger i form af tjenester, informationer, anerkendelser, osv. gensidigt forpligtiger aktørerne til at gengælde eller "tilbagebetale" i overensstemmelse med bestemte normer for reciprocitet. Simmel danner hermed en naturlig overgang til Bourdieus tanker om en kapitalteori, der opererer med forskellige former for kapital for herigennem - også rent teoretisk - at knytte det økonomiske og sociale univers sammen.

Kapitalformer

Allerede tidligt forestiller Bourdieu sig en bredt tværvidenskabeligt baseret humanvidenskab, hvis mål er at "reintrodúcere kapital i alle dens former og ikke kun i den ene form, der anerkendes af økono-

misk teori" (1980:261ff., 1986:242). Hermed bliver det muligt at kortlægge den sociale verdens praksis - ikke blot som økonomisk kapital - men *i alle dens kapitalformer*. Disse forskellige materielle såvel som immaterielle former for kapital skal her bredt forstås som ressourcerne i et samfund. Erhvervelsen af disse ressourcer giver adgang til magt og i sidste instans til materiel rigdom. Hermed retter Bourdieu fokus mod *økonomien* i praksis, dvs. den økonomiske beregning, der ligger bag - ikke blot den åbenlyse, økonomiske praksis - men også den mere skjulte og symbolske. Projektet skitseres således:

A general science of the economy of practices, capable of reappropriating the totality of the practices which, although objectively economic, are not and cannot be socially recognized as economic (..) must endeavor to grasp capital and profit in all their forms and to establish the laws whereby the different types of capital (or power, which amounts to the same thing) change into one another (1986: 243).

Herved kommer Bourdieus videreudvikling af Marx' kapitalbegreb til at bestå i to, originale iagttagelser: dels at der eksisterer *mange forskellige former for kapital*, lige fra materielle former (fysisk, økonomisk) til immaterielle former (kulturel, symbolsk, social), dels at det med større eller mindre besvær er muligt at *konvertere* én form for kapital til en anden (Calhoun 1993:69).

Dette indebærer et tankemæssigt brud med Marx' og de klassiske økonomers "økonomisme" - en monopolisering af et økonomisk område, der udspringer af etnocentrisme, og som muliggøres ved på kunstig vis at isolere en "økonomistisk" (economical) økonomi fra en kultu-

rel økonomi (1990a:113, Lash 1993). Bourdieus alternativ er som nævnt at komme bort fra en sådan substantialisme og materialisme ved at lokalisere den økonomiske drivkraft bag *alle* menneskelige handlinger, men netop ikke snævert opfattet som udsprunget af "naked self-interest", som økonomerne vil have det (1977:178, Snook 1990:169, May 1996: 125). Med andre ord skal analysen ikke kun blotlægge handlinger, der udmønter sig i det, Marx har benævnt "callous cash payment", men også handlinger præget af en tilsyneladende u-interesse eller "disinterestedness", bag hvilken folk søger at camouflere den økonomiske drivkraft, der ligger bag deres bestræbelser på at erhverve sig en kapital (1977:177)⁵. For, som allerede nævnt, ifølge Bourdieu kan alle former for kapital altid konverteres til økonomisk kapital. Samtidigt fremhæver han det paradoks, at til trods for at der ligger økonomisk beregning bag enhver handling, kan enhver handling ikke reduceres til økonomisk beregning (1986:253, 1979:2, 1989:224)⁶. Pointen er, at det for aktørerne er en værdi i sig selv at deltage og investere tid, kræfter og penge i "det økonomiske spil", der hermed - netop som et kulturelt forankret spil med skrevne og uskrevne regler - får en berettigelse i sig selv (1990:89). Ordet 'interesse' bibeholder derfor sin flertydighed⁷.

Hvad angår den konkrete analyse af "praksis-økonomien" i alle dens former, foreslår Bourdieu, at man opererer med fire kapitalformer, nemlig økonomisk, kulturel, symbolsk og social kapital. Udover *økonomisk kapital*, som de øvrige kapitaler kan kapitaliseres i, skal *kulturel kapital* her forstås som kulturelle produkter, der indlejres i sind og krop. Dette kan dels ske i form af kulturelle objekter som billeder, bøger og maskiner, dels i form af institutionel praksis (1986:243). *Symbolsk kapital* er derimod en mere "skjult" eller camoufleret form for kapital, der define-

res som

economic or political capital that is disavowed, mis-re-cognized and thereby recognized, hence legitimate, a "credit" which, under certain conditions, and always in the long run, guarantees "economic" profits (1980:262)⁸.

Med definitionen af *social kapital* lykkes det Bourdieu med stor teoretisk kraft at sammenfatte de klassiske gruppeteorier (Marx, Durkheim, Weber) med reciprocitetsteoriene (Mauss, Simmel). Her anskues netværksrelationer inden for en gruppe som en potentiel men ikke desto mindre konkret og nyttig ressource, som de enkelte gruppemedlemmer kan profitere af - socialt såvel som økonomisk. På den måde bliver social kapital:

the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition - or in other words, to membership in a group - which provides each of its members with the backing of the collectivity-owned capital, a "credential" which entitles them to credit, in the various senses of the word (..) The network of relationships is the product of investment strategies (..) aimed at establishing or reproducing social relationships that are directly usable in the short or long term" (Bourdieu 1986:248-249).

Netop social kapital begrebet er inden for de sidste par årtier blevet en central mægler mellem økonomi og sociologi, hvilket vil fremgå af det følgende.

Social kapital anskuet som et kollektivt gode
 Hvor Bourdieu primært har anlagt sine analyser på mesoniveauet og hermed knyttet sit kapitalbegreb til Marx, Durkheim og Weber, fokuserer den amerikanske sociolog James Coleman (1988a) på social kapital som gensidige forpligtigelser og forventninger mellem folk - dvs. reciprocitet - ligesåvel som de normer og sanktioner, der sikrer disse relationer. Dette har Coleman søgt at påvise såvel på makro- som mikroniveauet.

På makroniveau kan man således tale om, at evnen til at samarbejde netop udspringer af fælles værdier og i sidste instans af gensidig *tillid* i et samfund. Det er netop i kraft af, at fælles værdier og tillid befordre samarbejde, at social kapital kan regnes som en produktionsfaktor på lige fod med andre kapitaler. I den forstand, siger Coleman endvidere, er social kapital et kollektivt gode, dvs. et produkt der er til gavn for andre personer end producenten selv, indbefattet personer der er fremmede for producenten (1988:116ff., 1988a:388ff.).

Dette har Coleman dokumenteret gennem mikrosociologiske undersøgelser, hvor han især har fokuseret på socialiseringsprocesser. Således har Coleman (Coleman and Hoffer 1987, Coleman 1988a) i forbindelse med en sammenligning af katolske og ikke-katolske skoler i USA statistisk påvist, at eleverne i de katolske skoler har en lavere frafaldsprocent end eleverne i de ikke-katolske skoler. Hvorfor? Fordi eleverne i de katolske skoler generelt er i besiddelse af den største "beholdning" af social kapital i form af gode netværk bestående af familie, venner og naboer. Men ikke nok med det - deres familie, venner og naboer kender også ofte hinanden, ligesom de regelmæssigt mødes og på den måde sikrer fælles normer og social kontrol. Dette opsummerer Coleman (1988b:386ff.) i begrebet 'closure'. På et mere overordnet

plan medfører denne opdagelse dog også, at social kapital er et "skrøbeligt" kollektivt gode. Forestiller man sig, at en central person i produktionen af social kapital flytter fra området (f.eks. en forælder til en elev), vil andre personer end denne person føle tabet af "closure"-baserede netværk. Der er med andre ord tale om en nærmest strukturelt betinget *underinvestering* i social kapital, der skyldes det faktum, at

the actor or actors who generate social capital ordinarily capture only a small part of its benefits (1988:119, se også 1988a:389, 1990:317ff.).

Making Democracy Work

Nogle af de nyeste og mest ambitiøse forsøg på at videreudvikle social kapital begrebet er blevet gjort af den amerikanske politolog Robert D. Putnam (1993, 2000). Til forskel fra Bourdieu og Coleman har Putnam overvejende foretaget sine social kapital undersøgelser på et kvantitativt og statistisk orienteret grundlag i en bestræbelse på at blotlægge samfundstendenser på makroniveau. I tråd hermed har Putnam ligesom Coleman fokuseret på tillid og kollektive goder. Således har han defineret social kapital som en produktionsfaktor bestående af

networks, norms, and trust, that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit (1993:35-36).

Han har dog til forskel fra Bourdieu og Coleman undladt at medinddrage klassiske, sociologiske problemstillinger som social klassifikation og socialisering. Som følge heraf tenderer Putnams definition af social kapital til at blive *substantivistisk* - mængde, beholdning, antal - i forhold til hos Coleman og især Bour-

dieu, hvor begrebet i højere grad defineres *relationelt* som en udveksling, der - forankret i dynamiske og komplekse, sociale processer - producerer individuelle og sociale identiteter. Med andre ord: hvor det for Putnam primært drejer sig om relationernes målelige kvantitet, interesserer Bourdieu og Coleman sig for deres "følelige", kulturelt og socialt favede kvalitet. Hermed er der tale om en klassisk modstilling mellem indre, klassifikatoriske kategorier over for den empirisk kvantificerbare effekt, der udspringer af klassifikationen.

Putnams grundlæggende forestilling om relationernes kvantitet og substans røber sig i de to, betydningsfulde værker, *Making Democracy Work* fra 1993 og *Bowling Alone*, der er udkommet i 2000. I begge bøger er det primære mål således helt enkelt at måle tilstedeværelse af social kapital i et samfund som en stigning i civilt engagement, fravær af social kapital derimod som et fald i civilbefolkningens samfundsaktiviteter.

Making Democracy Work består i en komparativ undersøgelse af social kapital i Nord- og Syditalien. Her måler Putnam social kapital som *traditioner for civilt engagement* (i form af stemmedeltagelse, avislæsning og antallet af civile foreninger), der fører til et effektivt samfund i økonomisk forstand. I nyere tid, konkluderer han, har de to regioner udviklet sig i diametralt modsat retning. I Norditalien blomstrer foreningslivet, modsat af hvad der er tilfældet i Syditalien. Nord fungerer - modsat Syd - godt og demokratisk pga. den gensidige tillid borgerne imellem. Denne forskel skulle så forklare, hvorfor den økonomiske formåen er meget højere i Norditalien end i Syditalien. "Trust lubricates social life", påpeger han (1993a:37), men dog kun i "civic regions" som f.eks. Norditalien. Derimod er der ingen tillid til at virke som smørelse i "uncivic regions" som f.eks. Syditalien.

Her trives kriminalitet og korruption, og folk tør ikke stole på hinanden. Altså lokaliserer Putnam kilderne til en vellykket demokratiseringsproces i en befolkningens politiske historie i form af en historisk arv af demokratiske samarbejdsrelationer.

These communities did not become civic simply because they were rich. The historical record strongly suggests precisely the opposite: They have become rich because they were civic. The social capital embodied in norms and networks of civic engagement seems to be a precondition for economic development, as well as for effective government (Putnam 1993a:379).

[T]here are major continuing differences among the Italian regions in how well government works (..) [T]hese differences date from the time when hired guns came into the South with authoritarian structures in hand, while the northern communities became linked instead by tower societies and other means of cooperative action involving more horizontal and open structures of government and society (Helliwell and Putnam 2000:255).

Forekomsten af social kapital i et samfund får hermed en afgørende socio-økonomisk betydning. Den sociale kapital er en vigtig produktionsfaktor.

Putnams makrohistoriske tilgang er blevet voldsomt kritiseret, bl.a. af den amerikanske sociolog Alejandro Portes (1998, se også Portes and Landolt 1996). Portes (1998) beskylder Putnam for at overforsimple de historiske data gennem et ensidigt fokus på de positive effekter,

der hidrører fra en beholdning af social kapital på makroniveau. Portes mener endvidere, at overforsimplingen baserer sig på en generel undervurdering af det faktum, at social kapital blandt en befolkning ikke blot er ulige fordelt men også varierer i kvalitet. Således findes der i en befolkning både samfundstjenlige og samfundsskadelige former for netværksbaseret samarbejde - eller *positiv* og *negativ*, social kapital⁹.

Positiv og negativ social kapital

Positiv social kapital udsprunget af social kontrol finder man typisk i form af det, Portes (1998:10) opsummerer i begreberne "rule enforcement", "bounded solidarity" og "enforceable trust". Som empirisk eksempel nævner han det vietnamesiske samfund i New Orleans, hvor alle holder øje med alle under et "vietnamesisk mikroskop". Hvis et barn skulder fra skole, bliver medlem af en gadebande, eller hvis en ugift pige bliver gravid, er det en stor skam for hele familien. Derfor er man altid på vagt, parat til at gribe ind før skaden er sket (Zhou & Bankston i Portes 1998:10). En sådan form for social kapital er nyttig for forældre, lærere og politiautoriteter, idet den er med til at opretholde en effektiv disciplin. Medlemmer af sådanne typer af netværk bliver tvunget til at føje sig, hvis de ikke vil risikere at blive udstødt af samfundet.

Udover at skabe mere lovlydighed og mindske kriminaliteten i et lokalsamfund, kan social kapital også lokaliseres som en positiv kraft i de enkelte familier, hvilket især Coleman har gjort opmærksom på. Forældre og slægtninge, der udgør en solid støtte for børnene, fremmer disse børns fremtidsmuligheder. Et eksempel er asiatiske immigrantmødre i USA, der ikke blot bliver hjemme hos deres børn men endog ofte anskaffer sig kopier af skolebøger for at kunne hjælpe deres børn med lektierne (Portes 1998:11).

Endelig taler Portes om de almene goder, der udspringer af det netværksbaserede samarbejde. Det Bourdieu omtalte som "profitten" af at tilhøre et gruppe-medlemsskab, viser sig i, at man inden for gruppen nyder visse privilegier, man ikke nødvendigvis har gjort sig fortjent til. Medlemmer af den intellektuelle kreds i Köln sørger for at holde andre, perifere personer ude i kulden (Anheier o.a. i Portes 1998:12). Det samme er tilfældet med immigrantenklaver, der monopoliserer bestemte erhvervssektorer som f.eks. Chinatown i New York, Little Havana i Miami og Koreatown i Los Angeles.

Der er altså tale om netværk af stor styrke, hvadenten disse netværk udgør "stærke bånd" (*strong ties*) i form af slægtskabsrelationer eller "svage bånd" (*weak ties*) i form af venner, forbindelser o.lign. (Granovetter 1973). Det sidste er overbevisende blevet påvist af Granovetter (1974), hvis undersøgelse afslører, at det er omgangskredsen ud over familie og nære venner, der udgør den helt centrale ressource, når det drejer sig om at skaffe sig et job. Pointen er her, at det i et komplekst samfund er umådeligt vigtigt at kende folk med en anden baggrund og andre erfaringer, end man selv har - dvs. en gruppe mennesker, som kræver mindre engagement end familie og nære venner. I modsat tilfælde kan man som gruppe risikere at blive isoleret ligesom i visse bydele, beboet af sorte, hvor industri og hvide middelklassefamilier

have left the remaining population bereft of social capital, a situation leading to its extremely high levels of unemployment and welfare dependency (Portes 1998:14).

Hermed når vi frem til det, Portes benævner *negativ social kapital*. Den "overvågning", der finder sted i visse lokalsamfund, og som resulterer i en bunden og

påtvungen solidaritet, har en positiv funktion som social kontrol. Den kan dog også rumme en negativ effekt for det enkelte individ, nemlig i form af en begrænsning i handlefrihed. Boissevain rapporterer i den forbindelse om landsbysamfund på Malta, hvor naboer ved alt om alle, og hvor krav om deltagelse i fælles aktiviteter i sidste instans fører til krav om konformitet. Den stækkede handlefrihed, der følger heraf, bliver her en forklaring på, "why the young and the more independent-minded have always left" (Boissevain i Portes 1998:16).

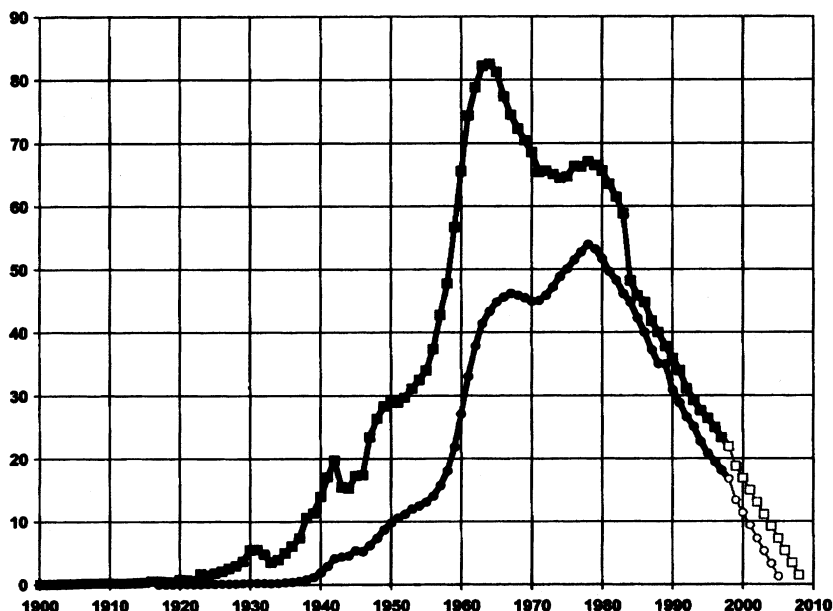
Netværkene kan også antage en direkte ekskluderende og negativ karakter. Udover monopolisering kan dette også føre til, at en gruppe mere eller mindre bevidst isolerer sig fra omverdenen. Et eksempel er puertoricanske pushere i Bronx, der gør alt for at holde hinanden nede i skidt, idet det bliver betragtet som

"forræderi" at blande sig med de hvide i et forsøg på social opstigning (Portes 1998:17).

Bowling Alone

Siden sin Italiens-undersøgelse har Putnam rettet det emnemæssige fokus mod sit eget land, USA. Her er det erosionen af social kapital i form af en nedgang af foreningsaktivitet i USA fra 1969 til i dag, der har haft hans interesse (Putnam 1996, 2000). Putnam mener her at kunne dokumentere, at det først og fremmest er fjernsynet som negativ faktor, der har borteroderet social kapital. Hermed har man sat den store beholdning af social kapital over styr, som blev skabt af "the long civic generation" i forbindelse med 1960'ernes borgerrettighedsbevægelser. Den tid, der kunne være blevet brugt på sociale aktiviteter, bliver nu brugt foran fjernsynet. TV har medført, at fritiden er

Figur 1: The Rise and Decline of League Bowling. Kvindelige og mandlige medlemmer fra 20 og over, 1900-2010, i tusinde.

Kilde: Gengivet fra Putman 2000:112.

Note: Kurven til venstre angiver antallet af mandlige medlemmer.

blevet "privatiseret", lyder konklusionen:

Television is (..) the only leisure activity that seems to inhibit participation outside the home. TV watching comes at the expense of nearly every social activity outside the home, especially social gatherings and informal conversations (..) [T]elevision privatizes our leisure time (Putnam 1996:47-48).

Det er netop tesen om erosionen af en amerikansk beholdning af social kapital, der er grundtemaet i Putnams nyeste bog *Bowling Alone*. Ja, man kan i den henseende opfatte bogen som en imponerende samling bevismateriale i form af en omfattende statistisk dokumentation, der igen verificeres og "personificeres" af en lang række af cases, hvor alt peger i samme retning: "the degradation of our public life", der afslører sig i en markant nedgang i politisk deltagelse, kirkegang, fagforeningsdeltagelse, i hyppigheden af uformelle sociale relationer, i frivilligt engagement inden for kulturlivet osv. (2000: 403). Putnam har desuden medtaget de kritikpunkter, der blev fremsat i den hede debat, som hans to artikler, "Bowling Alone" (1995) og "The Strange Disap-

pearance of Civic America" (1996), medførte i tidsskriftet *American Prospect*. Han har således - som en anmelder skriver - leveret en "antitank gun of an argument, relentlessly researched and heavily armored against academic counterassault" (Nyhan 2000)¹⁰.

Også den kritik af det ensidige fokus på positiv, social kapital, som bl.a. Portes har rejst, har Putnam taget op i et kapitel om "The dark side of social kapital". Her erkender han, at social kapital ofte skabes "i opposition til noget andet eller nogle andre" (200:361). Med andre ord er der tale om negativ, social kapital af ekskluderende natur eller 'bonding social capital', som vi f.eks. finder det inden for visse religiøse netværk (2000:77).

[P]roselytizing religions are better at creating bonding social capital than bridging social capital, and tolerance of unbelievers is not a virtue notably associated with fundamentalism (2000:410).

Modsætningen til "bonding social capital" er altså "bridging social capital". Hvad mener Putnam med dette udtryk? Jo, simpelthen at man gennem en ny, politisk styring baseret på decentralisering af politisk magt og fleksibilitet på arbejdsmarkedet skal skabe frugtbare *betin-*

Figur 2: Social Capital and tolerance: Four Types of Society.

High tolerance	(1) <i>Individualistic</i> : You do your thing, and I'll do mine	(3) <i>Civic community</i> : (Salem without „witches“)
Low tolerance	(2) <i>Anarchic</i> : War of all against all	(4) <i>Sectarian community</i> : (in-group vs. out-group; Salem with „witches“)

Kilde: Gengivet fra Putman 2000:355

gelses for opbygningen af social kapital. Brobygningen består her i at overskride "our social and political and professional identities to connect with people unlike ourselves" (2000:411). Med andre ord sender en meget idealistisk (og "foolhardy") Putnam en opfordring, ja, nærmest en bøn til amerikanere i alle samfundssektorer om at skabe grobund for, at forskellige mennesker simpelthen *får mulighed for rent fysisk at mødes*. Kun herved, mener Putnam, kan man få genoprettet ('restored') Amerikas beholdning af social kapital (2000:412).

Social kapitalisme?

Jeg har i denne artikel gennemgået en række definitioner af social kapital, samt af de kapitalbegreber, disse definitioner traditionelt har taget afsæt i. I den forbindelse har jeg primært fokuseret på Bourdieus vision om "the economy of practices" i alle dens materielle og immaterielle kapitalformer. Jeg har endvidere gjort rede for begrebets teoriehistoriske rødder samt det forhold, at der eksisterer såvel positiv, samfundsgavnlig social kapital som negativ, samfundsnedbrydende social kapital. Endelig har jeg skildret den videreudvikling af begrebet, som især amerikanske sociologer og politologer har stået i spidsen for. Her fremdrog jeg Coleman og Putnam, der begge har anskuet social kapital som et kollektivt gode, omend på hver sin måde. Således så vi, at hvor Coleman ligesom Bourdieu inddrager klassiske, sociologiske problemstillinger i analysen, er Putnam langt mere pragmatisk og empirisk orienteret i sine stort anlagte makroanalyser af forekomsten eller fraværet af social kapital i Italien og USA. Undersøgelsen af erosionen af social kapital i USA er indtil videre kulmineret i bogen *Bowling Alone*, der allerede fra flere sider er blevet udråbt som en ny milepæl inden for samfundsvidenskabelig forskning. Med det-

te nye værk tager Putnam - på godt og ondt vil jeg sige - et afgørende skridt over i en i overvejende grad moralsk funderet videnskab, hvor en ny generation af "social capitalists" skal redde verden (eller i hvert fald USA!). Hermed nærmer han sig paradoksalt nok den sene Bourdieu, hvis *Contre-Feux* 1 og 2 (1998, 2000) også rummer et ideologisk manifest og handlingsprogram, der omfatter formationen af en ny, social bevægelse i Europa. Er vi mon på vej mod de nye utopiers tid? Er vi på vej mod nye -ismer - en ny eksistentialisme, strukturalisme eller marxisme? Hvis vi er, er det ikke utænkeligt, at en af disse -ismer vil få navnet: "social kapitalisme".

Noter

1. Artiklen indgår i forskningsrådenes tværfaglige forskningsinitiativ "Det agrare landskab i Danmark", hvorfra forfatteren og hans arbejdsgruppe har modtaget bevilling til forskningsprogrammet "Mennesker i det agrare landskab". Tak til Per Grau Møller, Torben Dall Schmidt, Gert Tinggaard Svendsen, Karen Elberg, Henrik Christoffersen og Torben A. Vestergaard. Endvidere en tak til Thomas Boje for nyttige kommentarer.
2. "Capital is accumulated labor (in its materialized form or its "incorporated", embodied form) which, when appropriated on a private, i.e., exclusive, basis by agents or groups of agents, enables them to appropriate social energy in the form of reified or living labor" (Bourdieu 1986:241)
3. Jf. Bourdieu 1986:249. Dette er et vigtigt udgangspunkt i den del af *Rational Choice* litteraturen, der bevæger sig i grænselandet mellem økonomi og sociologi, og hvor investeringsstrategier betragtes som redskaber for individer og/eller interessegrupper, der søger at varetage egne interesser (se f.eks. Granovetter 1995:323; Coleman 1990: 300-305 og 1994:170).
4. Dette er en udvidelse af den økonomiske antropolog Karl Polanyis (1957) oprindelige definition af "embeddedness" begrebet.
5. Der er tale om "a work of denial" (1977: 195). I den forbindelse skelner Bourdieu mellem 'arkaiske' økonomier, hvis funktion

er at begrænse og skjule de økonomiske interessers afstumpede brutalitet, over for en kapitalistisk økonomi, som giver plads for "the clear, economic (i.e. economical) concepts of the undisguised self-interest economy" (1977: 172). En undtagelse er dog 'kunstverdenen', som i den vestlige verden har fået en særstatus som et 'disinterested' område, hvis 'interestedness' i økonomisk forstand Bourdieu som bekendt har forsøgt at afsløre i *Distinction* (1986). Se også Bourdieu 1977:197.

6. Her søger Bourdieu at mægle mellem økonomisme og semiologisme: "[On] the one hand [is] economism, which, on the grounds that every type of capital is reducible in the last analysis to economic capital, ignores what makes the specific efficacy of the other types of capital, and on the other hand [is] semiologism (nowadays represented by structuralism, symbolic interactionism, or ethnomethodology), which reduces social exchanges to phenomena of communication and ignores the brutal fact of universal reducibility to economics" (1986:252-53).

7. "Economism knows no other interest than that which capitalism has produced, through a sort of concrete application of abstraction, by establishing a universe of relations between man and man based, as Marx says, on "callous cash payment". Thus it can find no place in its analyses, still less in its calculations, for the strictly symbolic interest which is occasionally recognized (when too obviously entering into conflict with "interest" in the narrow sense, as in certain forms of nationalism or regionalism) only to be reduced to the irrationality of feeling or passion" (Bourdieu 1977:177).

8. Loïc Wacquant taler i den forbindelse om "[the] hidden processes whereby different species of capital are converted so that economically-based relations of dependency and domination may be dissimulated and bolstered by the mask of moral ties, of charisma, or of meritocratic symbolism" (citeret fra Mahar o.a. 1990, s. 14).

9. Portes 1998:15-18. Se også Edwards og Foley 1997:672 og Woolcock 1998:158.

10. Den efterfølgende debat i *American Prospect* nr. 26, maj-juni 1996, findes på internettet på adressen: <http://www.prospect.org/authors/putnam-r.html>

Litteratur

- Ben-Porath, Y. 1930: „The F-Connection: Families, Friends, and Firms and the Organization of Exchange.“ *Population and Development Review* 6:1-30.
- Bourdieu, P. 1977 [1972]: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, P. 1979: "Le capital social" og "Les trois états du capital culturel". I: *Actes de la recherche en sciences sociales*:2-3 og 3-6.
- Bourdieu, P. 1980: "The production of belief: contribution to an economy of symbolic goods". *Media, Culture and Society* 2 (3), 261-293.
- Bourdieu, P. 1986 [1979]: "The Forms of Capital". *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press, New York, Westport Connecticut, London, 242-258.
- Bourdieu, P. 1989 [1979]: *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Routledge, London.
- Bourdieu, P. 1990 [1987]: *In other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, P. 1990a [1980]: *The Logic of Practice*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, P. 1998: *Contre-feux*. Liber-Raisons d'agir, Paris.
- Bourdieu, P. 2000: *Contre-feux 2*. Pour un mouvement social européen. Liber-Raisons d'agir, Paris.
- Calhoun, C. 1993: "Habitus, Field, and Capital". I: C. Calhoun, E. LiPuma and M. Postone (eds.) *Bourdieu: Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge, 61-88.
- Coleman, J. S. 1988 "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology* 94:95-121.
- Coleman, J. S. 1988a: "The Creation and Destruction of Social Capital: Implications for the Law". *Journal of Law, Ethics & Public Policy* 3:375-404.
- Coleman, J. S. 1990: *Foundations of Social*

- Theory*, Harvard University Press, Cambridge, MA
- Coleman, J. S. 1994: "A Rational Choice Perspective on Economic Sociology." I: Smelser, N.J. and Swedberg, R. (eds.) *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton Univ. Press, New York, 166-178.
- Coleman, J. S. and T. B. Hoffer 1987: *Public and Private Schools: The Impact of Communities*. Basic, New York.
- Durkheim, É 1984 [1893]: *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press.
- Flora, J. L. 1998: "Social Capital and Communities of Place." *Rural Sociology*, 63 (4), 481-506.
- Granovetter, M. S. 1973: "The Strength of Weak Ties". *American Journal of Sociology* 78:1360-1380.
- Granovetter, M. S. 1974: *Getting a job: A Study of Contacts and Careers*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.
- Granovetter, M. S. 1985: Economic Action, Social Structure and Embeddedness. *American Journal of Sociology* 91: 481-510.
- Helliwell, J. F. and R. D. Putnam 2000: "Economic growth and social capital in Italy". I: P. Dasgupta and I. Serageldin (eds.) *Social Capital. A Multifaceted Perspective*: 253-268. The World Bank, Washington D.C., 253-268.
- Lash, S. 1993: "Cultural Economy and Social Change". I: C. Calhoun, E. Li-Puma and M. Postone (eds.) *Bourdieu: Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge, 193-211.
- Mahar, C., Harker, R. and C. Wilkes 1990: "The Basic Theoretical Position". I: R. Harker, C. Mahar and C. Wilkes (eds.) *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu. The Practice of Theory*. Macmillan, London, 1-25.
- Marx, K. and F. Engels 1948 [1848]: *The German Ideology*. International, New York.
- Mauss, M. 1969 [1925]: *The Gift*. Routledge and Kegan Paul, London.
- May, T. 1996: *Situating social theory*. Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
- Nyhan, David 2000: Anmeldelse af *Bowling Alone* i *Boston Globe*, se: <http://www.BowlingAlone.com/reviews.php3>
- Portes, A. and J. Sensenbrenner 1993: "Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action". *The American Journal of Sociology* 98(6), 1320-50.
- Portes, A. and P. Landolt 1996: "The Downside of Social Capital". *The American Prospect* 26 (May-June), 18-21.
- Portes, A. 1998: "Social Capital: Origins and Applications". *Annual Review of Sociology* 24:1-24.
- Putnam, R. D. 1993: *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Putnam, R. D. 1993a: "The Prosperous Community. Social Capital and Public Life". *The American Prospect* 13, Spring, 35-42.
- Putnam, R. D. 1995: "Bowling Alone". *Journal of Democracy* 6 (1), 65-78.
- Putnam, R. D. 1996: "The Strange Disappearance of Civic America". *The American Prospect* 24, Winter, 34-48.
- Putnam, R. D. 2000: *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York, London, Toronto, Sydney, Singapore.
- Simmel, G. 1955 [1908]: *Conflict and the Web of Group Affiliations*. New York: Free Press.
- Snook, I. 1990: "Language, Truth and Power". I: R. Harker, C. Mahar and C. Wilkes (eds.) *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu. The Practice of Theory*. Macmillan, London, 160-179.
- Weber, M. 1947 [1922]: *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: Free Press.